

ორგანო სპ. სოც.-დემ. პარტიის საზღვარ-გარეთელ ბიუროსი.
 Organe du Bureau à l'Étranger du parti Social-démocrate de Géorgie.

დვანი

დროშა

“ NOTRE DRAPEAU ”

დააკისმებულია ნოე შორაღანიას მიერ.

N° 40

Directeur: MICHEL STOUROUA.

შ ი ნ ა ა რ ხ ი:

- სელშეკრულება.
- ა. მაყნაძე—კომპარტიის ნაციონალური პოლიტიკა.
- პ. ხარჯკვლამე—ხმა შორიდან.
- მ. ბერძენი—აჯანყება.
- კარლ ღინასანი—პასუხი გაზეთ «სამშობლოს ხმას».
- კ. კნაძე—ილია გოლდმანი.
- ნ. ჟურმუძე—ქ-ნ ოლია გეგეუკორის ხსოვნას.
- გ. გრამე—მარგალიტა წულაძე.
- ნ. რაშქელი—შოთა ნიკოლაძე და სხვ.

პარტიო.

ნ თ ე მ ბ კ რ ი.

Paris.

1963

რ-830

მოსკოვის ხელშეკრულება.

თავისუფალ ქვეყნების საზოგადოებრივი აზრი, მოწყურებული ხალხი და მშვიდობიანობას, დაძაბული ყურადღებით ეპყრობა, არჩევს, აფასებს მოსკოვში დადებულ ხელშეკრულებას, თერმო ატომიურ ცდების აკრძალვის შესახებ. ამავე დროს იგი იჩენს სიფრთხილეს, ამქავე თავის ექვეანობას მოსკოვის გულწრფელობაში. — თუ გაციხსენებთ ზოგიერთ დიდ პოლიტიკურ მნიშვნელობის მოვლენებს. ეს ნორმალურად უნდა ჩაითვალოს, რადგან მთელი წლების მანძილზე ხან ატომიურ იარაღების გამოყენების მუქარით, ხან დიპლომატიურ შემოტევით, ხან ღიმილით, მოსკოვი იყენებდა ზაისის საკითხს თავის გავლენის განსამტკიცებლად. ყველა სახსოვს — ამავე დროს პოდტსდამში და იალტაში დაშვებული შეცდომები, რაც თავისუფალ კაცობრიობას ძვირად დაუჯდა. მან დაჰკარგა ცენტრალური ევროპა, არა ერთი ხელშეკრულება იქნა დარღვეული; რასაკვირვლია, შეუძლებელი იყო — არ მომხდარიყო თავისუფალ ქვეყნების გამოფინილება, — რაც გამოიხატა ატლანტიკის სამხედრო ორგანიზაციის ფეხზე დაყენებით — და მოსკოვის მიმართ მტკიცე საგარეო პოლიტიკის წარმოებით, რასაც ხელი შეუწყო დასავლეთ ქვეყნების ეკონომიურად წელში გამართვამ. ამ გარემოებით იძულებული მოსკოვი იმუნავენს თანაარსებობის თეორიას, გარეშემოვლით, მიხვეულ-მოხვეული გზებით ცდილობს საგარეო ფრონტზე გავლენის მოპოვებას და შენარჩუნებას...

და აი ამის შემდეგ რა გასაკვირია, რომ მოსკოვთან დადებულ ხელშეკრულების სარგებლიანობა, მისი ღირებულება — მისგან დადებითი შედეგების მიღება ექვემდებარის დაყენებული, მიუხედავად იმისა, რომ რატიფიკაცია არც ისე ძნელი მისაღწევი იქნება მრავალ სახელმწიფოდან. — მით უმეტეს მართლებულად უნდა ჩაითვალოს თავისუფალ ქვეყნების პრესის აზრი, რომ ხელშეკრულება დიდათ არავის არაფერს ავალდებულებს... რადგან ცდების აკრძალვა მიწაზე, ჰაერში და წყალზე — დარღვეული იქნება თუ რომელიმე მხარემ, — ამა თუ იმ პოლიტიკურ მოვლენის შეფასებით — საუბიროთ დაინახა თავისუფალი მოქმედების თავისთვის მინიჭება, ამას მიუმატებ სრული უარყოფა საბჭოებიდან კონტროლის დაწესებისა — შეიარაღებაზე და თერმო-ატომიურ ცდების

თავისუფლად ჩატარება მიწის ქვეშ. შეუძლებელია იმის თქმა, რომ მას არ ქონდეს განსაზღვრული მორალური და ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა.—მაგრამ ესეც იმ პირობით—თუ ხელის მომწერნი გულწრფელად არიან განწყობილნი და კეთილ განზრახვებით მოქმედებენ?..

რას გვეუბნებიან ამ მხრივ დაქტები?..

მოსკოვი თავის ახლობელ მიზნათ ისახავს ომისგან შექმნილ ფაქტიურ მდგომარეობის ოფიციალურ ცნობას, ე. ი. აღმ. ევროპაში ერთხელ და სამუდამოთ მოსკოვის დატოვებას და ევროპის კარებთან თავის ბატონობის განმტკიცებას. ამიტომაც იგი მოითხოვს აღმ. გერმანიის სუვერენულ სახემწიფოთ ცნობას მოსკოვის შეთანხმებაზე ხელის მოწერით მის გათანაწორებას დასავლეთ გერმანიასთან—ხოლო გერმანიის ერის ერთსულად სურვილს ერთგულნი სხეულის გასამთვლებლად სტოვებს უყურადღებოთ. დასავლეთი გერმანიაც იძულებულია მოითხოვოს გარანტიები—რასაც იგი ღებულა დასავლეთელ მოკავშირეებიდან. მაშასადამე, არსებითად ტვირთი ძვეს იქ სადაც იყო; დასავლეთი და მოსკოვი რჩებიან დაპირისპირებულ პოზიციებზე როგორც იყვნენ აქნობამდე. ხრუშჩოვი კი ამ ხელშეკრულების დადებით ცდილობს დაანახვოს აზია-აფრიკის ქვეყნებს თავისი მშვიდობიანობის სურვილი—მაშინ როცა ხდება იდეოლოგიური გარღვევა ჩინეთს და საბჭოეთს შორის...

ხრუშჩოვს ამავე დროს არ ავიწყდება კომუნისტური პარტიის ძირითადი მიზანი, სწორედ მაშინ, როდესაც ხელშეკრულება იდებოდა მან განიმეორა ის, რაც საყოველთაოდ ცნობილი იყო: «კომუნისტური ქვეყნების შეიარაღებით და კაპიტალისტურ ქვეყნების მუდმივი შიშის ქვეშ დაყენებით, «სოციალისტურ» ეკონომიურ სიძლიერებზე დაყრდნობით: ვისაც ეჭვი შედის, რომ კომუნისში არ განხორციელდება—მას საერთოდ რწმენა დაკარგული ქონებიაო». . მაშასადამე ყველაფერი ამბობს იმას რომ მოსკოვის ხელშეკრულება—ერთ-ერთი იარაღთაგანია მისთვის,—როგორც ახლობელ ისე შორეული მიზნების მისაღწევათ ..

მაგრამ განათლებულ, თავისუფალ კაცობრიობის სიფხიზლე და სიფრთხილე, მის მიერ აღმართული თავდაცვითი ბარიკადები, მოწმობენ, რომ მოსკოვს აღარ მიეცემა საშუალება ერთხელ კიდევ გამოიყენოს თავისი ხელმოწერა საკუთარ მიზნებისთვის. ამ მხრივ ფრიალ დამახასიათებელია, რომ მოსკოვის ხელშეკრულების დადების—რამოდენიმე დღის შემდეგ—ამერიკა ახდენს წყალქვეშ თერმო-ტომიურ ცდებს. ეს იყო მაგარი გაფრთხილება მოსკოვის მიმართ. . საბჭოთა მმა-

რთველებზე შეუძლებელია გავლენას არ ახდენდეს ხალხთა ურყევი სურვილი მშვიდობიანობის დასამყარებლად, ამიტომაც იგი იძულებული ხდება იქადაგოს ზავზე, მაგრამ აქეთოს პოლიტიკა საგარეო—ისეთი—რომელიც ხელს არ უწყობს—ზავის ჩამოგდებას, რომლის სრული დამყარება შეუძლებელია.—

სანამ მას მონობაში ყავს ორიათეული ერები—მიზნები მუდმივი შფოთისა—და გართულების. სანამ დღევანდელ რუსეთს არ შეუსრულებია—მოთხოვნილება ეპოქის და ერებისთვის—არ მიუცია თავისუფლება თვით გამოარკვიოს თავის ბედი,—მანამდის მის პირში—ზავი—არის სრული ფარისევლობა. შეასრულებს კი ამას მოსკოვი თავის ნებით? რასაკვირელია არა. დაჩაგრულ ერთა განთავისუფლების საკითხი უნდა გახდეს—მუდმივი მოთხოვნილების საგანი—და ქვეყნთხედი დასავლეთ ქვეყნების საგარეო პოლიტიკისა...

კომუნისტური პარტიის

ნაციონალური პოლიტიკა.

გარეთ კომუნისტური პარტია, გააფთრებულ პროპაგანდას აწარმოებს ერთა უფლების დასაცავათ,—შორეულ ქვეყნებში—კოლონიალურ ჩაგვრისგან მცირე და ხშირად ნახევრად კულტურულ ერების გასანთავისუფლებლად. ყველგან და ყოველგვარ საშუალებით იგი გამოდის ერების ნაციონალურ ინტერესებისა და უფლების დამცველად.

აწყობილ ორკესტრის ქსელში უნდა მიმალოს, მიჩქმალოს—ჩაგვრა იმ ერების, რომლებიც საბჭოთა იმპერიის ფარგლებში იმყოფებიან მოქცეულნი, ამავე დროს დავიწყებული იქნას პარტიის თეორია და პრაქტიკა ნაციონალურ პრობლემის გადაწყვეტაში.

საიდუმლოებას არავისთვის წარმოადგენს, რომ კომ. პარტია უარსყოფს საზოგადოების ეროვნებათ დაყოფას.

ლენინმა არა ერთ ადგილას ბეჭდვითი საშუალებით აღიარა თავისი უარყოფითი დამოკიდებულება ნაციონალურ განცალკევების შესახებ:

«კომუნისტური პარტიის მიზანი ამბობს—ლენინი,—არაა მარტო ერთა შორის საზღვრების მოშლა, არაა მარტო სახემწიფოთა შორის დაახლოება. არამედ ამ ერების განცალკევებულ თვისებათა მოშლა, აღმოფხვრა და ერთად ერთ ერთად გადაქცევა»...

ამ თეორიის გამტარებელი აღმოჩნდა სტალინი, მან მის-
 ცა ამ თეორიას ფართო დასაბუთება და გადაიტანა პრაქტი-
 კაში. მან კვლავ შემოიერთა ძველ ცარისტულ, რუსეთისგან
 განთავისუფლებული ერები უხეში ძალით, ხოლო შიგნით
 რუსეთში მყოფ მრავალ ეროვნებათა ადგილებიდან გადასახ-
 ლებით—მოსპო მათი ეთნიკური არსებობა... თუ კომუნისტუ-
 რი პარტია უარყოფს ეროვნულ დაყოფას,—იგი არ უარყოფს
 ეროვნულ პრობლემის გამოყენებას, როგორც ყველაზე მა-
 ხვილ იარაღს—ბრძოლის ტაქტიკის გასატარებლად. თავის
 პროგრამაში ჯერ იგი უარსყოფდა ერთა თვითგამორკვევის
 პრინციპს, მაგრამ შემდეგ პერიოდში იგი გახდა მომხრე სრულ-
 ლი სეპარაციის, შემდეგ წამოაყენა ფედერაცია,—ეხლა სბ-
 ჟოთა საბჭოებლოს შექმნა—მისი პატრიოტიზმი...

ლენინის აზრით ერთა ასსიმილიაცია შეუძლებელია კო-
 მუნისმის დამყარების გარეშე და თუ მთელ ქვეყნიერებაზე
 ჯერ არ მომხდარა სოციალური რევოლუცია,—რუსეთში
 ხომ იგი მყარდება,—სადაც უნდა შეიქმნას დიდი ერთეული,
 სამაგალითო, გზის მაჩვენებელი და მიზნაძველი—მთელ მო-
 ფლიოსთვის,—ამიტომ პარტიამ თავის პოლიტიკის საფუ-
 ძველად უნდა გაიხადოს საბჭოთა ნაციის ჩამოყალიბება. რა
 გზით და რა საშვალებით?

რასაკვირველია დღეს საბჭოთა რუსეთში არაეინ ვამოდის
 ერთა სალიკვიდაციოთ, ეროვნებათა მოსასპობად. არ უარ-
 ყოფს ნაციონალურ კულტურას, პირიქით თითქოს ხელს უწყ-
 ყობენ, თითქოს—ცალკე ერთა მწიგნობრობას ცალკე ეროვნუ-
 ლი კულტურის გაშლა—წარმატებას. ამავე დროს ცენტრალი
 სტურ ხელისუფლების გაძლიერებით,—სპობენ ეროვნულ
 თავისუფლების, დამოუკიდებელ არსებობის საფუძვლებს.
 ცდილობენ სწორედ თითუელ ერის საკუთარივე ენისა და
 კულტურის საშვალებით,—ჩაუნერგონ მცხოვრებთ დიდი
 ერთეულის არსებობის საჭიროება—და რაც უმთავრესია
 ერთ საბჭოთა მოქალაქის შექმნის მიზნით შეაჩვიონ მათი გო-
 ნება—საიმპერიაო აზროვნებას. რასაკვირველია—ეს არ არის
 ორიოდ დღის საქმე—არამედ უფრო ხანგრძლივი პროცე-
 სი,—საქმე თაობათა, მაგრამ არც ისე შორეული თუ დღევან-
 დელ წესწყობილებას სიცოცხლე უწყრია.

პირველი და უმთავრესი საშუალებათაგანია აღმზრდე-
 ლობითი მეთოდი. რომელსაც მიზანში ჰყავს ამოღებული
 ნორჩი თაობა, რომლის სულისა და გონების დამორჩილება
 უფრო ადვილია: სკოლის სახელმძღვანელოებში შეპარებუ-
 ლია ლენინის მოძღვრება ერთა დამობილების იდეალური
 სახეობა, რომელსაც ადვილად შეუძლია გაიტაცოს ახალგა-
 ზრდობა. მიმდინარე პერიოდში კი ქადაგი «უფროსი ძმის»
 წამყვან როლის ათვისებაში—თანდათანობით უნდა დაიჩლუ-
 ნგოს, მიწოდდეს საკუთარი ნაციონალური გრძობათა მის-
 წრაფება...

კომუნისტური პარტია სრულებით არ კმაყოფილდება სიტყვიერი, თუ ბეჭდვითი პროპაგანდით. ეს მხოლოდ დამატებითია, ან ზედნაშენია.

უმთავრესია ის ეკონომიური სისტემა, რომელიც ღერძი უნდა გახდეს უდიდეს ეროვნული ერთეულის სრული ჩამოყალიბების, ერთა ათქვეფის.

კომუნისტური თეორიის თანახმად ბაზა, საფუძველი ეროვნებათა ჩამოყალიბების არის მხოლოდ და მხოლოდ ეკონომიური ფაქტორები, ერის ეკონომიური განვითარების განსაზღვრული საფეხური.—ამ მიდგომით სტალინმა აღიარა—თავის ნაწარმოებში, რომ თუ ქართველები ცხოვრობდნენ და ლაპარაკობდნენ ერთ ენაზე—ისინი არ წარმოდგენდნენ ერთს ერს მე-19 საუკუნემდე.—როცა გაჩნდა კაპიტალი, დაიბრუნა კარჩაკეტილობა შემოვიდა შრომის განაწილება.

რასაკვირველია სტალინი არსად იხსენიებს ჩვენი ერის იმ ისტორიულ პერიოდს, როცა იგი გაერთიანებული იყო და რომ მას აქვს უდიდესი სახელმწიფოებრივი მართველობის გამოცდილება და უნარიც, რომ არა მარტო მე-19 საუკუნიდან იწყება მისი არსებობის საფუძვლები.

და რა ვასაკვირია მისი ერთგულნი ახალი «აკადემიკოსი» ძოწენიძე და «ისტორიკოსი» ხაჭაპურიძე აყალბებენ ჩვენს ისტორიას და უგულვებელ ყოფენ ჩვენს წარსულს.

სტალინის—თეორიით—რომლის ერთგული დარჩაკომუნისტური პარტია,—რამდენათ ერთი ერის ეკონომიური მთლიანობა ფართოდება იქცევა ინტერნაციონალურ ეკონომიკად, რამდენათ თითოეული ერის ეკონომიური საზღვრები იშლება—იმდენათ იშლება განცალკევებული ნაციო ნალური, თავისებური საზოგადოებრივი ცხოვრება იქედება ახალ-ახალი ნაცია, ახალი შეგნებით, ახალი აზროვნებით, ახალი ადამიანებით, ახალი მორალით.

ამჟამად საბჭოთა ნაცია ერთ ეკონომიურ ცენტრალურ სისტემაზეა აგებული...

დღეს თითოეულ ერში არსებული ეკონომიური სტრუქტურა ჩვენს ჟურნალში არა ერთჯერ გარჩეულა—თითქოს—უზრუნველყოფს ადგილობრივ მცხოვრებთა ეკონომიურ ინტერესებს, და თითქოს მისგან შექმნილი ეკონომიური ორგანოები უფლება-მოსილი იყვნენ.—სინამდვილეში ისინი შედიან ერთ საიმპერიო ეკონომიურ ქსელში და სრული დამოკიდებული არიან ცენტრისგან, მათ წარმეული აქვთ უფლება, ადგილობრივ პირობების მიხედვით აწარმოონ საკუთარი ეკონომიური პოლიტიკა.

ცარისტულ რუსეთში მძიმე სამრეწველო დარგები თავმოყრილი იყო დიდ ქალაქების გარე-უბნებში. ბლუმფიციკებმა

ისინი გადაიტანეს პერიფერიებში,—ნაციონალურ ერთეულე-
ბში, არა ადგილობრივ მცხოვრებთა ინტერესებისთვის,—
არამედ პოლიტიკური და ტენიკური მოსახრებით, თუ რამ-
დენათ უზრუნველყოფილი იქნება ესა თუ ის დარგი ტრანს-
პორტით, მუშა-ხელით, ნედლი მასალით. მას გადმოყავს მა-
სიურად ამ ადგილებში მუშა-ხელი. ავიღოთ მაგალითი ჩვე-
ნი ქვეყნიდან,—მაგ. ქუთაისში ავტოების ქარხნები;—სადაც
ათასობით რუსობაა გადმოყრილი—მათდა დაუკისხავად,—
რომლებიც უფრო ბედნიერი იქნებოდნენ სადაც დაბადებუ-
ლან და გაზრდილან...

საბჭოთა ეკონომიკა აშენებულია არა მრავალ ეროვნება-
თა ეკონომიურ ინტერესთა დაჯამებით,—თითუღი ერის ნი-
ვთიერი მოთხოვნილების მიხედვით, არამედ ერთ მთლიან
ეკონომიურ პოლიტიკის გატარებით, მტკიცება იმისი. თით-
ქოს მათ გააბედნიერეს ადგილობრივი რესპუბლიკის მცხოვ-
რები.—სრული სიყალბეა—იგი უარყოფილია თვით მათ მი-
ერვე გამოქვეყნებულ სტატისტიკით. განაპირა ქვეყნებშიკა-
პიტალის დაბანდება ხდება არა მსუბუქ მრეწველობაში, რო-
მელიც თითქმის არ არსებულობს—ასე რომ ადგილობრივ მც-
ხოვრებთ საოჯახო საგნების შექმნა უხდება ცენტრალურ ად-
გილებიდან. ხოლო ადგილობრივად დაშადებული მძიმე ინ-
დუსტრიის პროდუქცია დანიშნულია საექსპორტით უმთავ-
რესად აზია-აფრიკის ქვეყნებისთვის. ცხადია პროპაგანდის
მიზნით...

თუ წინეთ რუსეთში შინაური მიგრაცია ე. ი. მოსახლეო-
ბის ბინადრობის ცვლა ხდებოდა, მიწის, ჰავის, უკეთესი ბუ-
ნებრივი პირობების შედეგათ; დღეს დაგეგმილ მეურნეობის
გატარებისა და თითუღლ ხუთწლეულის თუ შვიდწლეულის შეს-
რულების მიზნით—მოსახლეობის ერთ ნაწილის—მეორე ად-
გილებში გადასროლას—სარჩულად უდევს ეროვნებათა ათ-
ქვეფა, ასიმილიაცია.

რაც სრულდება ადგილობრივ კომპარტიების ზეგავლენით,
თითქოს ნებაყოფლობით, იგზავნება შორეულ მხარეებ-
ში—უცხო ეროვნების ახალგაზრდობა—აღზრდილი საკუთარ
ნაციონალურ ზნე-ჩვეულებათე ადათზე, ახალ ადგილებში ჩა-
სახლებულნი თუ სამუშაოზე ხანგრძლივად მიმაგრებულნი
ითვისებენ ახალ ყოფა-ცხოვრების წესებს, მათში თანდათა
ნობით სუსტდება ეროვნული შეგნება, ქრება ეროვნული გრ-
ძნობა, იშლება ეროვნული თვისებები—ხდება სრული დენა-
ციონალიზაცია...

პრესაში ეს კრიმინალური ოპერაცია ტარდება უდიდესი
«ენტუზიაზმით» ჩასურათებით, ადგილობრივ ორგანიზაცი-
ების მიერ აღფრთოვანებული რეზოლიუციების გამოტანით.
კომუნისტური პარტიის პოლიტიკა არსებითად ანგრევეს სა-
უკუნოებით შექმნილ სხვადასხვა ეროვნებათა სოციალ-ეკონ-
ომიურ ფუძეს და სპობს მათ თავისებურ განვითარების ბუ-

ნებრივ გზებს, სამაგიეროთ ქმნის ხელოვნურად ახალ პირობებს, რომლებიც აბაშენ ერთი-მეორეს საბჭოთა კავშირში შემავალ ერთეულებს და ყველა ამათ უმორჩილებენ ეკონომიურ და პოლიტიკურ ცენტრს.

მთელ ამ სისტემის ქსელში პოლიტიკა თამაშობს უმთავრეს როლს და არა ეკონომიური წარმატების მოსაზრებანი. კომუნისტურ პარტიას ანუ ხელისუფლებას სურს მთელი კავშირის მოსახლეობა გათქვიფოს ერთი-მეორეში, მოსწყვიტოს შეჩვეულ კერას, ბუნებას, მიწა-წყალს და მოსპოს მისი ეროვნული ინდივიდუალობა. კერა, — ერთ ისტორიულ პირობებში შექმნილი, ერთი ენით, ზნე-ჩვეულებით, კულტურული და ეროვნული შეგნებით შეკავშირებული, სურს დაშალოს.

ხელოვნურად ერთად შეჰყაროს ხალხი, რომელსაც ერთი-მეორესი არ ესმის და ერთი-მეორეს ნდობით ვერ მოეპყრობა.

საბჭოთა იმპერიაში მომწყვდევულ ერთა ტრადიკულ პირობებს, მათ ეროვნულ-კულტურულ სახეობის მოშლას — წინ უდგება ამ ერთა ათასწლოვანი კულტურის მაგარი ფესვები — რომლის ამოგდება არც ისე ადვილი საქმეა და სანამდის ბოლშევიზმის ბაცილები შესძლებდნენ ეროვნულ სხეულის დასწეულებას, მანამდის დღევანდელი რეჟიმი გადაჰყვება შინაგან სოციალ-პოლიტიკურ წინააღმდეგობას — და გადაშენდება, ამა თუ იმ გზით და ერებიც თავს დააღწევენ უცხო მონობას.

დასასრულ! მოკლეთ აღენიშნავთ, — რომ სოციალიზმის მოწინააღმდეგეთა ბანაკში — შეგნებულად იყენებენ ლენინ-სტალინის თეორიას და პრაქტიკას რათა ისინი წარმოადგინონ, როგორც სოციალისტურ მოძღვრების — იდანტიურობა. სოციალიზმი ძველი კლასიკური, თუ თანამედროვე არა თუ ჭუარყოფენ ერთა პოლიტიკურ და ეკონომიურ უფლებებს და თავგამოდებით იცავენ მათ კულტურულ თავისებურებას. მათი ლოზუნგია — ერთი ერი — ერთი სახემწიფო.

ერთა სოლიდარული კავშირი შიგ შემავალ ერთა თანასწორ უფლებით, და ამ ერთა თაიგულში — რომ ვიხმაროთ ქორესის სიტყვა — თითუელი ერი იქნება წარმოდგენილი საკუთარი ნაციონალური თვისებებით.

ა. ბაქრაძე.

ხ მ ა შ ო რ ი ლ ა ნ ...

«საჭიროა გადაჭრით ვილაშქრებდეთ ეროვნულ განცალკევებისა და ნაციონალისტურ გადანაშთების წინააღმდეგ, რა ფორმითაც არ უნდა იჩენდნენ ისინი თავს».

ილიჩივი.

ილიჩივს საბუთი აქვს იფიქროს, რომ ნაციონალური გრძნობა, ადგილობრივ კულტურის დიდი წარსულის ისტორიული ძირები იმდენათ მაგარნი, ურყვენი არიან, რომ პატრიოტულ მგზნებარებით, ქარაგმულ თქმათა აღმავლობით, მხატვრულ ფორმითა და ბილიკებით.—შემომტყმედის კალამი მკვეთრად ეპირისპირება ზევიდან დაწოლილ ძალადობას; სწორედ ეს აშინებს, აფრთხობს ილიჩივს და სხვებს რომელნიც განუწყვეტლივ დარაჯობენ ძალით დამორჩილებულ ერთა ნაციონალურ მისწრაფებებს და ცდილობენ—თავისუფლებისთვის მათი ლტოლვის შეჩერებას.

სრულიად მართებულად მიგვაჩნია ის აზრი, რომ ეროვნული სხეულის გადარჩენისათვის, ხმალზე არანაკლები სამსახური გაუწევია წარსულში სასულ იერო თუ საერო მწერლობას, როცა ეამთა სიავის დროს გაბატონებულთა მაცდური ქადაგით, ადამიანის ბედის მფლობელნი ცდილობდნენ აღმოეფხვრათ ეროვნული შეგნებისა და შეშეცნების ნატამალი, და გადაგვარების გზაზე დაეყენებიათ ადგილობრივი მკვიდრნი.

აი ამ დროს ხელოვნება და კერძოთ მხატვრული მწერლობა ის ტრიბუნაა, საიდანაც მოდის პათოსი გამკლავების. იქიდან ისმის ხმა ხალხის, მისი სასოწარკვეთილების ტანჯვისა და ვაების, ამავე დროს ყრუდ—მაგრამ იმედოვანი მემოქანება აწმყოს ტანჯვის შესანელელად. მომავლ გამარჯვების მოსაპოებლად... განა ჩვენი მწერლობის ძეგლები ამის ცხოველმყოფელნი მაჩვენებელნი არ არიან?.. მაშასადამე თუ ილიჩივისთვის,—«ნაციონალურ გადანაშთებზე»—ჩანვის აელერება შეუძლებელია,—ეროვნული სულის სიძლიერე, მისი მისწრაფება, იმდენათ მტკიცეა, ურყვევი და დინამიურია, რომ მუქარითა და რეპრესიებით მისი სწრაფვის შეჩერება შეუძლებელია...

...სჩანს, რომ გზა თელილი ჩვენი კლასიკოსებისაგან რჩება ურყვევი—ახალგაზდობისათვის შთაგონების წყარო. როცა ისინი ახალი სიტყვიერების მძლავრი ამოსუნთქვით უმღერნიან საკუთარ სამშობლოს ბუნებას, ამკობენ სასუკვარ ქვეყნის სიყვარულს—ამით ისინი განამტკიცებენ სამშეღოს კულტურის დაცვის სურვილს; როცა ისინი აცოცხლებენ წარსულ მამა-პაპათა გმირულ თავგადასავალს, ჩვენს ძველ სტრა-

დიციებს, ამით ისინი აგრძელებენ და უკვდავეყოფენ ჩვენს ნაციონალურ თვისებათა არსებობას, ხელს უწყობენ მათ წარმატებას, მაშინ როცა ძალა სიტყვიერების უგალობს წმინდა სიყვარულს, ქართულ დედას, მშობლიურ გრძობებს. ამით იგი აკეთილშობილებს ადამიანის სულს, მფარველად ევლინება ქართულ რაინდულ მხნეობას—უნარჩუნებს ეროვნულ სახეობას, ბუნებიდან ბოძებულ ღირსებას სიყვარულს თავისუფლებისას. მას მუდამ ახსოვს სიტყვა რუსთველისა: «ჭირსა შიგან გამაგრება, ისე უნდა ვით ქვიტკირსა». და აი ეს გამაგრება ქართული სულისა, საუკუნოვან ქართულ სისხლში განბანოლ დიდ კულტურის გადარჩენისა—წილად ხვდომილია იმ მხატვრულ სიტყვიერების, რომელსაც წარსულშიც წილად ხვდა ყოფილიყო მისი დამცველი და დარაჯი...

მაგრამ მპყრობელის თვალი ფხიზლობს, მოსკოვის შეხვედრაზე მიღებული მითითებები, შენიშვნები და ინსტრუქციები, სიტყვა-სიტყვით განიმეორეს ადგილობრივად, ნაციონალურ ერთეულებში და მოითხოვეს მათი ცხოვრებაში გატარება. თურმე მწერლობამ, —უმთავრესად პროზაში—ვერ შესძლო გამოეყვანა ეპოქის სამაგალითო გმირები, კომუნიზმის მშენებელი ადამიანები, თავდადებულნი, ალტაცებულნი, კმაყოფილნი, ასეთები თურმე ძალიან იშვიათად ჩნდებიან როგორც ეკრანზე, სცენაზე ისე მწერლობაში. ყველანი ყოფილან უნიათო, დაბეჩავებულნი, იდეურობას მოკლებულნი.

შეიძლება მართლაც ასე იყვეს. მაგრამ საბჭოთა კრიტიკა, —ვერ ასახელებს ამის მიზეზებს. უპასუხოთ ჩვენ თუ ტიპი სიმბოლიურად გამოხატავს არსებულ საზოგადოებრივ ცხოვრების მიმდინარეობას, მასში შობრავ ადამიანებს; საბჭოთა საზოგადოებრივ ცხოვრების სინამდვილე, არ იძლევა ისეთ ტიპს, რომელიც მცხოვრებთა დიდი უმრავლესობის სახეობას წარმოადგენდეს. ბევრმა სცადა ასეთი ტიპების მასსიურად გამოყვანა, მაგრამ როცა ცხოვრების რეალობაში ჩაიხედა და მას ხატვა დაუწყო, აღმოჩნდა ტიპი მამხილებელი არსებული ვითარების, —რისთვისაც მწერალმა არა თუ გაიციხვა მიიღო—მისი არსებობა მსხვერპლად იქნა მიტანილი. საკმარისია გავიხსენოთ—ჩვენი სახელოვან მწერლის, საამაყო რომანისტის მიხ. ჯავახიშვილის ტრადიკულად დაღუპვა.

ან კიდევ მწერლობაში—ტიპი ნაწვალები, დამახინჯებულნი, საიდანაც მკრთალად მაინც მოსჩანს—ცხოვრების რეალობა! როცა იგი იძულებული ხდება ბილიკებით იაროს, ქარაგმულად იმეტყველოს. აი მწერლობის ტრადედია. რომელიც არ ნებდება, კალამს ხელიდან არ აგდებს, ცდილობს ამოეფაროს მრავალ მხატვრულ ხერხს, ფორმას—რათა ოდნავ მაინც შესძლოს ასახოს როგორც ეროვნული, ისე სოციალური ცხოვრება. ეს არის რომ აღშფოთებს და აღელვებს მოსკოვის ერთგულთ, მის პოლიტიკურ ხაზის ადგილობრივად გამტარებლებს, როცა ისინი ხედავენ ნაწარმოებში არ

არის დაცული პარტიის ერთგულება, მისი იდეოლოგია. ზევიდან მოცემულ დანაკვეთთა შესრულება...

«ნაციონალურ გადანაშთებზე» კალმის მოსმა მიუღებელი და შეუფერებელი თემატიკაა. იმათი აზრით, რომელნიც ცდილობენ ქვეშარიტ დანიშნულებას აკდინონ მწერლობა და გადააქციონ იგი პოლიტიკურ ბრძოლის იარაღად.

მწერლობის ნაწილისგან, უმთავრესად ახალგაზღვრებისგან დაწყებული წინააღმდეგობის ძალით შენელება თუ შესაღებელია. მისი განადგურება შეუძლებელია, იგი იარაღს არ დაყრის—მას წინ მიუძღვის ილიას, აკაკის, ვეფხის აზრები—ხალხის გულში ჩამარხული—მათთვის დაუპრეტელ შთაგონების წყაროთ ქცეული, ამჟამებლათ აღმართული, რომლის შესაებზე ზედგამოჭრილია სიტყვები შამ-ნამესი—ხმა შორეული—მუდამ სიცოცხლით აღსავსე:

«კეთილ-ნაშენი სასახლეები გავერანდება—
წვიმების თქემით, მზის მცხუნვარებით,
ლექსით ავიგეთ ვეება კოშკი.

ვერც წვიმა ავნებს, ვერც ქარიშხალი».

ახალგაზდათა აღზნებულ გულის თქმას. დიხ ვერას დააკლებს ქარიშხლის მძლავრი ქროლვა, სიტყვა მართალი ცხოველმყოფელი, წმინდა იდეალებით გამსჭვალული ერთად შეისხამს და თავგანწირული აღმადრეხით წინ აღუდგება უსამართლოებისგან აზვირთებულ კალმოსანთა შემოტევას.— შესძლებს ამხილოს ეროვნულ და სოციალურ ჩაგვრის გარეთ გამოტანა... დეე ჩვენი ქვეყნის გაზაფხულის მერცხლებმა თავისებური ენით განაგრძონ,— ფრთაშესხმული ხვეარ დიქართველთა ძელებით მოფენილ მინდორ-ვლებზე და გადასძაონ ქართველობას ხმა შორი და ნ—უძველეს მამა-პაპათავან—ანდერძათ დატოვებული—ხმა ჯვარის მონასტრიდან განუწყვეტილგ მონაბერი:

«დექით მტკიცეთ და ურყევად».

პ. სარჯველაძე.

ა ბ ვ ი ს ტ ო .

ქართველი ერის აჯანყება 1924 წელში, იყო გამომხატველი ერის სულიერი განწყობილებისა, რომელიც ვერ შეურიგდა, ძალმომრეობის ნიადაგზე წართმეული თავისუფლების დაკარგვას და წითელი იმპერიალისტების ნიერკიცრზე დადგმული მძიმე უღლის ტარებას მამაცურად წინაუდგა.

1918 წლის 26 მაისს აღდგენილ საქართველოს, რუსეთთან ურთიერთობაში 117 წლის მწარე გაკვეთილი ქონდა და იცოდა, რომ პეტრე დიდის რუსულ იმპერიალიზმთან, ყოველგვარი, მორალური, დემოკრატიული და საერთაშორისო პუნანიური მეთოდები გამოუსადეგარი და უნიადაგონი იყვნენ, რა-

დგან, რა სახისაც ან რა ფერისაც არ უნდა იყოს, რუსული იმპერიალიზმი, ველიკო რუსს შოფინისტ კატკოვის სიტყვებით «იგი უნდა სწავრავდეს ყოველ სხვა ტომს რუსეთთან შემოერთებულს და გარედ უნდა ელტვოდეს და ნატრულობდეს მთელი ევროპის გაქეღვას».

117 წლის გამოცდილებამ ქართველი ერი მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ ძალით წართმეული თავისუფლების დაბრუნება მას სისხლის ფასად უღირდა, მაგრამ, ერის გულში დაგრძობილმა, კაცობრივობის ისტორიაში არ ნახულმა ეროვნული ჩაგვრის ბოლმამ, ერის ფიზიკური ძალა აამხედრა და ქართველი ერის ეროვნული აჯანყება გამოიწვია.

1924 წლის, ქათველი ერის აჯანყება აშკარა გაერთიანებული, ეროვნულად განმტკიცებული ეროვნული სულის გამომატველი იყო, რითაც ქართველმა ერმა მსოფლიოს აცნობა. რომ საქართველო 1921 წელს თებერვალში უთანასწორო ომში დაეცა, მაგრამ ეროვნული ბრძოლა თავისუფლების დასაბრუნებლად კი არ გათავებულა, არამედ ეთანაბრება მიმდინარე პოლიტიკურ პირობებს, იცვლება ფორმა ბრძოლის. რადგან ქართველ ერს არ სჭირდება ფიზიკური მსხვერპლის გაღებით უმტკიცოს ქვეყნიერებას თავის სურვილი, — იყვეს თავისუფალი და დამოუკიდებელი. იმედი ქართველ ერს არასდროს დაუკარგავს, არც დღეს კარგავს, წარსული გამოცდილება მას უკარნახებს დაზოგოს ძალები და უცადოს შესაფერ დროს; აგვისტოს დღე — მისთვის მხოლოდ სიმბოლოა თავდადებისა და მამულის სიყვარულის, იგი მას გზას უნათებს, იმედის ნაპერწკლებს უღვივებს...

არასდროს ისე ახლო არ ყოფილა ამ იმედის განადგობა, როგორც დღეს; თავისუფლდებიან ნახევრად კულტურული ერები, დაინგრა კოლონიალური იმპერიები. დარჩა მხოლოდ რუსეთის იმპერიალიზმი, გაშიშვლებული, — ერთად-ერთი ისტორიის განაჩენს ვერ გადაურჩება.

საბჭოთა იმპერიის ერები განთავისუფლდებიან — და უპირველეს ყოველისა ქართველი ერი აღსდგება და ააფრიალებს თავისუფლების დროშას.

აგვისტოში დაღუპულ ქართველ გმირთა საფლავები ყვავილებით და სამფეროვან დროშებით მოიარტყება.

მ. ბენიშვილი.

პ ა ნ ა შ ვ ი დ ი.

კვირას 29 სექტემბერს — ქართულ ეკლესიაში გადახდილი იქნა პანაშვიდი 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებაში დაღუპულ მამულიშვილთა სულის მოსახსენებლად.

მამა ილიამ წარმოასთქვა მგრძნობიარე და შინაარსიანი სიტყვა.

გალობდა საეკლესიო გუნდი ბ ნ ა ლ. ნაკაიძის ხელმძღვანელობით.

პასუხი გავით „სამშობლოს ხმას!“¹⁾

«არამკითხე მოამბენი...» ასეთია სათაური ერთი დიდი სტატიისა, რომელიც გამოქვეყნებულ იქნა 29.63 წლის აპრილის გაზეთ «სამშობლოს ხმაში». იკითხავთ რა გაზეთია ეს?— ეს არის «გამოცემა სამშობლოში დაბრუნებისათვის და თანამემამულეებთან კულტურული კავშირის განმტკიცების კომიტეტისა». ეს გაზეთი გამოდის თბილისში მაგრამ თქვენ, პატივცემულო მსმენელებო, ამ გაზეთის არსებობა არც კი იცით, ვინაიდან ის განკუთვნილია ქართველებისათვის, რომლებიც ცხოვრობენ საზღვარგარეთ. ჰო და, სწორედ ამ გაზეთში გამოქვეყნებული იქნა ხსენებული სტატია სათაურით: «არამკითხე მოამბენი...»?

«არამკითხე მოამბეებს» ეს გაზეთი უწოდებს ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას, რომელიც იმყოფება დასავლეთის დემოკრატიულ ქვეყნებში. და იცით რატომ? იმიტომ, რომ ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ერთმა ორგანიზაციამ «ეროვნულ პოლიტიკურმა ცენტრმა» მიმართვა გაუგზავნა ამერიკის შეერთებული შტატების, ინგლისის და საფრანგეთის მთავრობებს 1960 წლის 11 მაისს, რომელშიც ის დიდი სახელმწიფოების ყურადღებას აქცევს საქართველოში ერისა და პიროვნების თავისუფლების ფეხქვეშ გათელვაზე, 1921 წ. თებერვლიდან, როცა წითელმა ჯარებმა დაიპყრეს საქართველო. როგორც ვხედავთ, ქართულმა ემიგრაციამ იმოქმედა ისე, როგორც იმოქმედებდა ყოველი ქართველი, რომ მას თავისუფლად შეეძლოს თავის აზრის გამოთქმა ჩვენი ერის გარდაუვალი უფლებების დაცვის შესახებ. და სწორედ ამ პოლიტიკურ მოღვაწეებს, რომლებიც იმყოფებიან დასავლეთის დემოკრატიულ ქვეყნებში და ყოველ ძალღონეს ხმარობენ ჩვენი ერის უფლებების დასაცავათ,—ამ გაზეთის მესვეურები უწოდებენ «არამკითხე მოამბენს!»

ეს გაზეთი შემდეგ აღწერს საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდს მხოლოდ შავ ფერებში. «მენშევიკური მთავრობა»—სწერს გაზეთი—«იყო ბურჟუაზიულ-მემამულური ინტერესების დამცველი მთავრობა, მას არც შეეძლო და არც გადაუწყვეტია მშრომელთა არცერთი სოციალური, პოლიტიკური და ეროვნული საკითხი». თავისთავად ცხადია, რომ დამოუკიდებლობის დროს ჩვენს ქვეყანაში ამის მაგვარი არაფერი არ ყოფილა. მთელი მიწები ჩამოერთვა მემამულეებს და გადავიდა სახელმწიფო ფონდში; საიდანაც ყოველ გლეხს საშუალება ჰქონდა, მიეღო თავის პირად საკუთრებაში შვი

¹⁾ გადაცემა რადიო-სადგურ «თავისუფლებას» ქარსული რედაქციის. 26.6.63.

დი ჰექტარი მიწა. მრეწველობაში შექმნილი იქნა მუშათა საბჭოები, რომლებიც ნაციონალიზებულ საწარმოებს ხელმძღვანელობდნენ საწარმოს მმართველობასთან ერთად. საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს—1918-21 წლებში—საქართველოში ჩატარებული იქნა მართლაც დემოკრატიული არჩევნები, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო მრავალმა პარტიამ, მათ შორის სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ, ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ, სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიამ, სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიამ და სხვა. განა ასეთი ნამდვილი დემოკრატიული არჩევნები არ ამტკიცებს იმას, რომ საქართველოში თვით ხალხი სწყვეტდა ქვეყნის პოლიტიკურ და ეროვნულ საკითხს?

განა ეს ფაქტი არ დალადებს იმაზე, რომ საქართველოში დამოუკიდებლობის დროს დამკვიდრდა ერისა და პიროვნების თავისუფლება და ჩვენი ქვეყანა გახდა სუვერენული სახელმწიფო, რომელიც თავის საშინაო და საგარეო პოლიტიკურ საკითხებს თავისი ეროვნული ინტერესების მიხედვით განაგებდა?

აი ამ თვალწარმტაც პერიოდს საქართველოს ისტორიისას, ეს სტატია ჩირქს ცხებს და ამბობს, რომ ქართველ ხალხს მხოლოდ ახლა «აქვს თავისი ეროვნული სუვერენული სახელმწიფო!» ჩვენ არ ვფიქრობთ, რომ ამ გაზეთის მესვეურებმა არ იციან, თუ რა არის ცნება «სუვერენობა»!

აღბათ, ისინი აქ იგონებენ იმ ლამაზ სიტყვებს, რომელიც წერია საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციაში, სადაც მარტლაც ლაპარაკია მოკავშირე რესპუბლიკების «სუვერენობაზე» მაგრამ ნუთუ საქართველოს დღევანდელი ხელმძღვანელობა ვერ ხედავს უფსკრულს ამ ლამაზ სიტყვებსა და საქართველოს ფაქტიურ მდგომარეობას შორის?—განა შეიძლება საქართველოს «მოკავშირე რესპუბლიკას» უწოდოს სუვერენული სახელმწიფო, როცა მის მთავრობას ის უბრალო უფლებაც კი არ გააჩნია, რომ თავის მოქალაქეებს ვიზა მისცეს საზღვარგარეთ წასასვლელად?

მაგრამ სამწუხაროა ის ფაქტიც, რომ პარტხელმძღვანელობა ამ სტატიანზე ხელს აწერიანებს ისეთ დამსახურებულ ქართველებს; როგორცაა საქართველოს მეცნიერებთა აკადემიის პრეზიდენტი—ნ. მუსხელიშვილი და სხვები. შესაძლებელია, რომ ამ პირებმა საერთოდ არც იციან ამ სტატიისა და საერთოდ ამ გაზეთის არსებობა. მაგრამ მათაც რომ მოეწერათ ამ სტატიისათვის ხელი, განა ამით შეიძლება საქართველოს ხალხის ეროვნული ინტერესების უგულვებელყოფის გამართლება?

და აი სწორედ ამიტომ ქართველები, რომლებიც ცხოვრობენ უცხოეთში, ცდილობენ დასავლეთის დემოკრატიულ ქვეყნებს გააცნონ საქართველოს ბედი, სადაც კომუნისტური ხელმძღვანელობა ყოველი ძალღონით ცდილობს ერისა და

პიროვნების თავისუფლების ჩახშობას. და ასე მოქმედებენ ჩვენი თანამემამულეები სახლვარგარეთ იმიტომ, რომ ჩვენს ხალხს დღეს, კომპარტიის ხელმძღვანელობის და დიქტატურის პირობებში, არ გააჩნია საშუალება თავისუფლად, თუნდ, თავისუფალი არჩევნების გზით, გამოთქვას თავისი აზრი.

და სანამ ჩვენს ხალხს ასეთი უფლება არ გააჩნია, ქართველები სახლვარგარეთ ყოველთვის მიაქცევენ თავისუფალ მსოფლიოს ყურადღებას საქართველ ოს ხალხის უზღუნებობაზე. და ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ეს ხალხი «არამკითხველ მთამბენიკი არ არიან, როგორც ამას წერს გაზეთი «სამშობლოს ხმა», არამედ ჩვენი სამშობლოს ერთგულნი შვილნი.

განდღე ირახანდიე.

ილია გოლდმანი.

პირველ დიდ ომში ილია გოლდმანი გაწვეული იყო ჯარში. რუსეთის თებერვლის რევოლიუციის შეხვდა ქუთაისში. მისი პოლიკიდან მას ირჩევენ ჯარისკაცთა საბჭოს დეპუტატად; შემდეგ მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოს აღმასრულებელ პრეზიდენტის მდივნათაც. ამ თანამდებობით ის შედის ურთიერთობაში მუშათა დეპუტატთა საბჭოსთან, რომლის თავმჯდომარე იყო გრიშა ურატაძე. საერთო საქმიანობის ნიადაგზე უახლოვდება და ეცნობა მუშათა დეპუტატებს — მათი შემწეობით ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწეებს.

ვინ იყო ილია გოლდმანი?

ეროვნებით ებრაელი, რუსეთში დაბადებული და აღზრდილი, უმაღლეს სწავლა დამთავრებული იურისტი, სოციალ-დემოკრატი, ანტიბოლშევიკი; ომის მიზეზით ჩვენს ქვეყანაში პირველად მოსული, რომელიც კარგად არ იცნობდა არც საქართველოს, არც ქართველ ხალხს.

მის ცხოვრებაში ილია გოლდმანს პირველად უხდება საქვეყნოდ აშკარა პოლიტიკურ სარბიელზე გამოსვლა, როგორც ერთ-ერთ პასუხისმგებელ მეთაურს და ხელმძღვანელს რევოლიუციით წარმოშობილ ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოსი. მის წინაშე მრავალი საპირობოროტო საკითხები იყო წამოჭრილი ომისა და რევოლიუციის მიზეზით გამოწვეული, ზოგჯერ მეტად რთული და დიდად საპასუხისმგებლო. საერთო პოლიტიკური ხასიათის თუ სპეციალურად ჯარისკაცების. მაშინ ილია გოლდმანისათვის ეს საქმე არ იყო იოლი და ადვილი. მიუხედავად ამისა მან თავისი როლი დიდებულად შეასრულა — სახალხო-საზოგადოებრივი საქმის სიყვარულით გაქდენთილმა, ფრთხილი და ფხიზელი გონების პატრონმა, თავის ნიჭით და შეგნებით თავი გააართო ბევრ მჭიმე და რთულ მდგომარეობას.

ილია გოლდმანი პირველად შეხვდა პირისპირ საერთო საქმეში ხალხს—მასას, ვისი თავისუფლებისთვისაც ის იბრძოდა რუსეთის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ; იმ ღრმა რწმენით, რომ მონარქიის და ფეოდალურ არისტოკრატიის ბატონობის მაგივრათ დამყარდება ბატონობა ხალხის—დემოკრატიის, როდესაც აღარავინ არ იქნება უფლებო და უფლება შეკვეცილი.

ამ თავის იმედებს რევოლიუციის პირველ დღეებშივე გაუქმეთა გადაფასება, რა ნახა მან რევოლიუციით განთავისუფლებული ჯარისკაცები, როცა რევოლიუციისადმი თავიანთი სიხარულის და აღტაცების გამოსამქლავებლათ და ქალაქის მცხოვრებთა მისალოცად თოფებზე დაკიდებული წითელი დროშებით, რევოლიუციონური სიმღერებით, ყიჟინით დადიოდნენ ქუჩებში. გოლდმანმა დაინახა მათი შეგნების და კულტურის დონე, როდესაც ისინი შეცვივდნენ ფედერალისტების პოლიტიკურ კლუბში, რევოლიუციური მეგობრობის და ძმობის გამოცხადების მაგივრათ, მიღწე-მოღწეეს, რაც იქ ავეჯეულობა დახვდათ; თოფის ხიშტებით დახიეს კედელზე ჩამოკიდებული პოლიტიკურ მოღვაწეთა დიდი სურათები; არ დაინდეს არც დროებით მთავრობის თავმჯდომარე კერენსკის სურათი და ისიც დახეულ-დაფხრეწილი ქუჩაში გადმოაგდეს. ამათ ავტონომია უნდათო.

ამათმა სიბეცემ და უგუნურობამ შეარყია ჩემი გონება და მაშინვე ვთქვიო, რომ, თუ ასეთი დარჩა რუსეთის დემოსი, ამ ხალხიდან სიკეთე არ გამოვა მეთქი, გულს დამწყდაო.

მისი დიაგნოზი არ გამოდგა შემცდარი, და აი, როდესაც ოსმალეთის მხარეზე რუსის საომარი ფრონტი შეიწყა; ჯარში მღვდლმარება და ანარქია გამეფდა, ამის გავლენა არც ქუთაისში დაბანაკებულ ჯარს ასცდა, მასშიაც იჩინა თავი არეულობამ. უდისციპლინობამ, გახშირდა ჯარისკაცთა მიერ ჩადენილი კრიმინალური და ხულიგანური აქტები. მოჰკლეს ერთი ოფიცერი. ამ ნიადაგზე სამხედრო სასამართლოს განაჩენით სამი ჯარისკაცი იქნა დახვრეტილი, ამან გამოიწვია ჯარში დიდი მღვდლმარება: ოცი ათასი შეიარაღებული ჯარისკაცი დადგა ყალყზე და სისხლის დაღვრით და დარბევით იმუქრებოდა.

ჯარი რომელიც მოწოდებული იყო გარეშე მტრის წინააღმდეგ, ქვეყნის და მცხოვრებთა დასაცველათ, თვითონ ის შეიქნა უბედურობის და საშიშროების ბუდეო. ამ მდგომარეობამ მთელი ქუთაისი შეაძრწუნა. მოსალოდნელმა განსაცდელმა დაბადა დიდი შიში და ძრწოლა.

სისხლის დაღვრის და ქალაქის აწიოკების მშვიდობიანი გზით და საშუალებით თავიდან აცილება შეიქნა უდიდეს საზრუნავ საქმეთ ქუთაისის მუშათა დეპუტატთა საბჭოსათვის.

ქუთაისის ბედი ძაფზე ეკიდა. არავინ არ იცოდა რა მოხდებოდა. ამ კრიტიკულ მომენტში მუშათა დეპუტატების

ზრუნვამ ფუჟად არ ჩაიარა. მათი თავმჯდომარის გრიშა ურატაძის ხელმძღვანელობით, რომელმაც ამ გასაჭირის დროს გამოიჩინა უდიდესი ჭკუამახვილობა და პოლიტიკური გონიერება. საჩხუბრათ გამზადებულ ჯართან გამართულმა მოლაპარაკებამ გამოიღო კეთილი ნაყოფი და ქუთაისი გადაარჩა სისხლს და აწიოკებას.

ამ ისტორიულ ამბის ასე დამთავრებას დიდათ შეუწყობდა ილია გოლდმანის თავდადებულმა მოქმედებამ.

როგორც დაჩაგრული ერის შვილი და ხალხის გულშემატკივარი, მეტად მწარედ და მძიმედ განიცდიდა ჯარისაგან მოსალოდნელ უბედურებას, არ შეუშინდა თავგზა დაკარგულ, გაბოროტებულ ჯარისკაცთა მღვლეარებას შემოიკრიბა თავის გარშემო რუსის ჯარში მყოფი შეგნებულნი—სალი ელემენტები და მთელი თავისი არსებით ამოუდგა გვერდში მუშათა დეპუტატების საბჭოს. ენა მოქნილი საბუთიანი ლაპარაკით, დიდის მოხერხებით აზრმუნებს თავის ამრჩევლებს არ ჩაიდინონ გამოუსწორებელი სემარცხი საქმე, დაიცვან და შეინახონ ყველასთან კეთილი განწყობილება. მისი გულწრფელი, ჭკვიანი ლაპარაკი ახდენს გავლენას მსმენელებზე. გრიშა ურატაძესთან, სიმონ გეგელაშვილთან და სხვა ქართველებთან ერთად მუშაობდა წეს ახლებული საქმის ასე კეთილად დაბოლოებაში. ილია გოლმანს მიუძღვის დაუფასებელი ღვაწლი, რითაც მან დაიმსახურა ქუთაისის მცხოვრებთა და ქართველი ერის ღრმა პატივისცემა.

ვინ წარმოიდგენდა, რომ ამ ფიზიკურად სუსტ-არსებაში ცოცხლობდა დიადი სული დიდი პოლიტიკური პიროვნების. რომელსაც თან ახლდა ცოდნა, განათლება, ლოღიკით დატვირთული მკერამეტყველება, მოქნილი აზრი და პრაქტიკული საქმიანობა, რაც მან ჯერ კიდევ ქუთაისში თავისი მოღვაწეობით იმ დროს ჩვენ დაგვანახვა.

როცა ჯარი დაიშალა, როგორც სხვა ჯარისკაცი, ილია გოლმანიც განთავისუფლდა სამხედრო სამსახურიდან მაგრამ რუსეთში მომხდარი ამბები, მოსკოვის ბოლშევიკური რეჟიმი, სამოქალაქო ომი და განმძვინვარებელი ანარქია აღარ იტაცებს მის გულს რუსეთში დასაბრუნებლათ. თვითონ და მისი მეუღლე პოლინა ევსეევის ასული რჩებიან ჩვენს ქვეყანაში საქართველოს ერთგულ მეგობრებათ და მისი პირის და ლხინის მოზიარეთ.

ვეკენი გეგეჭქორის ინიციატივით ილია გოლმანს იწვევენ თბილისში შრომის სამინისტროში თანამშრომლათ. ის ამ თანამდებობის შესრულებას ზერელედ არ მოსპიდებია. შეისწავლა ჩვენი ქვეყნის საზოგადოების შემადგენლობა, გაეცნო მის ნაციონალურ ძალებს. ქალაქის და სოფლის მეურნეობას, ჩვენს ეკონომიკას და მის მთავარ ღერძს ომისაგან აშლილ და დაშლილ საქართველოს ცხოვრებას, შინ და

ილია გოლდმანი.

გარეთ არსებულ დაბრკოლებებს. ყველა თავის მუშაობაში ილია გოლდმანი არ შორდებოდა საქართველოს ცხოვრების რეალურ ვითარებას და მას უფარდებდა ყველა თავის ნათქვამს და პრაქტიკულ ნაბიჯებს. მოქმედებდა საქართველოს მუშათა პროფესიონალურ კავშირების ხელმძღვანელთან შეთანხმებული ერთი ხაზით და ერთი პოლიტიკით. თავისი ნაყოფიერი მუშაობით შრომის სამინისტროს მოღვაწეობის ყველა დარგში მან შეიტანა და დასტოვა მეტად თვალსაჩინო ძვირფასი კვალი. მისი შეთაურობით და ხელმძღვანელობით შრომის სამინისტროს კომისიის მიერ იქნა დამუშავებული შრომის კოდექსის პროექტი, შემდეგ რომ კანონით იქნა გამოცხადებული.

ილია გოლდმანი უდიდეს მნიშვნელობას აძლევდა შრომას, როგორც ქვეყნის სასიცოცხლო წყაროს—სიმდიდრის შემქნელს. ამიტომ მისი უფლებების ყოველმხრივ კანონით დაცვას აღიარებდა ქვეყნის მოვალეობად. ამასთან ერთად მას

არ გამოპარვია, რომ ქვეყნის წინაშე მშრომელთაც აწვეთ აგრეთვე დიდი მოვალეობანიც, რომ ყველაფერი კეთდებოდეს შესაძლებლობის ფარგალში, რომ ქვეყნის ეკონომიკის გაძლიერების და განვითარების გზა არ შესუსტდეს არ შეფერხდეს.

სულ იმის ცდაში იყო, რომ მუშათა გაფიცვები ყოფილიყო უკიდურესი საშუალება. შრომასა და კაპიტალს შორის ატეხილ დავის მოსაგვარებლათ, რომ უაზროდ არავინ გამცდარიყო და ამის მიზეზით არც მუშებს, არც პატრონებს წარმოება არ შეეჩერებინათ. ამ პოლიტიკის გასატარებლათ არსებობდნენ კანონით დაწესებული ორგანოები, რომელთა შემქმნაშიაც მან მიიღო დიდი მონაწილეობა და შემდეგ, როცა ისინი ჩამოყალიბდნენ, ილია გოლდმანი, როგორც შრომის სამინისტროს წარმომადგენელი იყო ზოგან თავმჯდომარეთ, ზოგან წევრათ და თანამშრომლათ. სატარიფო პალატა, შესდგებოდა მუშათა და მწარმოებელთა წარმომადგენელთა თანაბარი რიცხვისაგან და მისი უცვლელი თავმჯდომარე იყო ილია გოლდმანი, ადამიანი ყველასთან გულწრფელი, პირდაპირი და დაურიდებელი, როგორც პატრონებთან, ისე მუშებთან. გულის მოსაგებათ არავის გაუწევებოდა, ამიტომ ყველა ენდობოდა, პატივსცემდა და ყველას უყვარდა.

ილია თავმჯდომარეობდა აგრეთვე მომრიგებელ კამერაში, სადაც პატრონებს და მუშებს შორის ირჩეოდა კონფლიქტები. მისი წინდახედული სწორი მოქმედებით დავა უმთავრესად მორიგებით თავდებოდა.

დიდი სახელმწიფოებრივი ტაქტი გამოიჩინა, როდესაც ტყიბულის ქვანახშირის მაღაროების მუშები გაიფიცნენ და ამ გაფიცვით რესპუბლიკა კრიტიკულ მდგომარეობაში ჩავადეს. ეს იყო ჩვენი მტრების ბოროტი განზრახვით გამოწვეული, ახერბაიჯანის მთავრობამ რომ ხელშეკრულება დაგვირღვია და ნავთის მოცემა შეგვიწყვიტა.

რკინის გზების მოძრაობა რომ არ შეჩერებულიყო, ნავთის მაგივრათ ტყიბულის ნახშირით ახურებდნენ ორთქლ მაგალებს. ეს იყო ჩვენი ერთად ერთი წყარო სათბობი მასალის და სწორედ აქ მოგვიწყვეს გაფიცვა. სადაც მუშაობდა დაქლონებით 80 კაცამდე. მთავრობამ თავისი ერთი წევრი სასწრაფოდ გაგზავნა ტყიბულში მუშებთან მოსალაპარაკებლათ. მას მუშების უმრავლესობა მეტად უკმენად და მტრულად შეხვდა. არავითარმა არგუმენტმა მათზე არ გასჭრა. როცა უთხრა რომ გაუაცვას ქვეყნისადმი მტრობად ჩავითვლიანო, იყვირეს: წვრილი ბუჩუქაზიის წარმომადგენლებს არ ვენდობითო.

მთავრობის წარმომადგენელი მ. ლე უკან დაბრუნდა და თავისი მოხსენება პირველად შრომის სამინისტროს ხელმძღვანელ თანამშრომლებს გააცნო. როდესაც მან დააყენა საკითხი თუ როგორ მოიქცევა ამ შემთხვევაში შრომის სამინისტრო, პირველი ილია გოლდმანი ადგა და განაცხადა: მეტად დიდ

შეცდომას ჩაეიდნეთ, რომ ჩვენ მთავრობას არ უტრიაოთ რადიკალური ზომები: გაფიცული მუშები უნდა იქნეს დათხოვნილი მალარობიდან. შრომის სამინისტრომ და პროფესიონალურმა კავშირებმა ერთად ყოველი ღონე უნდა იღონონ, რომ თუ საქართველოში სადმე კი არიან მალარეს მუშები სწრაფად მოუყაროთ თავი, შევადგინოთ ახალი ეკიპი და გაფიცულთა მაგივრათ ჩავაყენოთ სამუშაოთო. ამით ჩვენ დავიცავთ საქართველოს მთელ მუშათა კლასის და სოციალისტების ინტერესებს, ერთი მუშა მოლაღატე მუშებიდან, რომლებიც არიან შეგნებული აგენტები რესპუბლიკის მტრებისაო.

ასეთი ზომა, პრაქტიკაში ჯერ კიდევ უცნობი, ზოგიერთებს ცოტათი ეტოშათ, მაგრამ გოლდმანის გაბედულმა გადაჭრილმა სიტყვამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. მთავრობამ ხომ უყოყმანოთ ეს აზრი გაიზიარა და საქართველოს პროფესიონალური კავშირების შემწეობით და გოლდმანის მხურვალე მონაწილეობით სულ რამდენიმე კვირაში მოუყარეს თავი საქმარის რიცხვს მუშებისას და ჩააყენეს მალარობებში სამუშაოთ. საბოტაჟი გასტეხეს; საქართველოს რკინის გზებისთვის სათბობი ნახშირი უზრუნველყვეს. ასეც და რესპუბლიკას მისი მთავარი ძარღვის შეჩერება.

ილია გოლდმანი იყო უანგარო, დაულალავი მშრომელი; მისთვის არ არსებობდა განსაზღვრული დრო მუშაობის, ხშირად შუაღამე გადასული იყო, რომ ის იქ და სამინისტროში და მუშაობდა. მისი ეს თავდადებული მუშაობა გამაწვეული იყო ჩვენი ქვეყნის უდიდესი სიყვარულით. უნდოდა, რითაც კი შეეძლო, მაქსიმუმი თავის შესაძლებლობის რესპუბლიკისათვის შეეწირა.

არ კმაყოფილდებოდა თავისი პირდაპირი მოვალეობით, როგორც შრომის სამინისტროს მთავარი ხელმძღვანელი და ყოველ საქმეში სრულიად უსასყიდლოთ ეხმარებოდა მომარაგების სამინისტროს. ასრულებდა მრავალ მის დავალებებს: საქირო იყო უცხო ენის მკოდნე უცხოელებთან მოლაპარაკებებში დროს მთარგმნელათ, ილია გოლდმანი იქ იყო; საქირო იყო საგაქრო ხელშეკრულების პროექტის შედგენა. მისი ავტორი ის იყო. ამას დაუმატეთ მომარაგების სამინისტროს თათბი ობებში მონაწილეობა, სტატისტიკური ცნობების დამუშავება და სხვა. ერთი სიტყვით ეს კაცი იმ მძიმე პირობებში მუდამ მზათ იყო მომარაგების საქმისთვის ხელი შეეწყო.

ძალიან საგრძნობი იყო რესპუბლიკისათვის სურსათ საწოვავის ნაკლებობა, შორეულ სახელმწიფოებთან ვაჭრობა გაძნელებული იყო. სოფელი თუ თავს შედარებით იოლად ირჩენდა, ქალაქის მცხოვრებლების, უმთავრესად მუშა-მოსამ. სახურების და ჯარისკაცების გამოკვება ნორმალურათ ვერ ეწყობოდა. მომარაგების სამინისტრომ სთხოვა გოლდმანს თავისი სტატისტიკა ამ ვაჭირვების დროს გამოეყენებინა

და წარმოედგინა ცნობები. თუ მომავალ წლისათვის რამდენი შეიძლება ივარაუდოს საქართველოში საკუთარი პურის შექმნა. სწრაფად მან წარმოუდგინა არა მარტო ცნობა, არამედ მთელი დამუშავებული პროექტი, თუ დანაკლისი რამდენი იქნება და რით იქნეს ეს დეფიციტი დაფარული. გლახობამ უნდა მიყიდოს რესპუბლიკას განსაზღვრულ ფასებში ორ მილიონ ნახევარი ფუთი სიმინდი და ამით გადავიტანთ მოსალოდნელ კრიზისსო. ეს იყო ჩვენი ხსნა. მაშინვე მთავრობას გადაეცა ეს მოხსენება. ისიც ილიამ შეადგინა. შემდეგ კანონპროექტი დამფუძნებელმა კრებამ დაამტკიცა და კანონი ორ მილიონ ნახევარი ფუთი სიმინდის შესყიდვის გამოცხადდა.

გულის ფანქვალით ელოდებოდა ილია გოლდმანი თუ როგორ შეხვდება ამ კანონს საქართველოს გლახეკაცობა. მას ამინებდა რუსეთის გლახეკაცობის მაგალითი, როცა რუსეთში დამშეულ ქალაქის მუშებს იარაღით დახვდნენ და სოფელში არ შეუშვეს პურის შესაძენათ, რის გამოც ლენინმა შეიარაღებული ჯარი გაგზავნა და თოფ-ზარბაზნით აიძულა გლეხები, რომ დამშეული ქალაქის მუშებისათვის ხორბალი მიეცათ.

როცა საქართველოს გლახეკაცობამ სიმინდი გასასყიდათ გამოიტანა ბაზარზე, ამავე დროს სიმინდით დატვირთული ურემები მიადგნენ ადგილობრივ თემების საწყობებს სიმინდის ჩასაბარებლათ. მომარაგების სამინისტროს ცნობები მოსდიოდა, რომ გლეხები სიმინდის ჩაბარებაში ერთმანეთს ეჯიბრებიანო. ამ ამბავს ილია გოლდმანი დიდის ალტაცებით შეხვდა, სიხარულით სულ ნერვიულობდა. ამბობდა, როგორ მომივიდა, რომ ეჭვი დამებადა, ვაი თუ გლახეკაცობა უარით შეხვდა კანონს და არ მოიწადინა სიმინდის ჩაბარებაო.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მოკლე ცხოვრებაში მომხდარი ყოველი ასეთი მოვლენა დიდ შთაბეჭდილებას ახდენდა მასზე. გაკვირვებული იყო, რომ საქართველოში რევოლიუცია მოხდა, ქართველმა ხალხმა რუსეთის მონარქიული პოლიტიკური ქერქი გადაიძრო, სოფლად ეკონომიური რეფორმები გატარდა, ქართველმა თავად-აზნაურობამ დაკარგა პოლიტიკური პრივილეგიები, ეკონომიური სიძლიერე და ყველაფერი ეს მშვიდათ და წყნარათ ჩატარდა—სამოქალაქო ომი არ გამოუწვევია; საკვირვალი ის არის, რომ თავად-აზნაურობის მეთაურმა ორგანიზაციებმა მათი საზოგადო საკუთრებაც, რევოლიუციონურ სოციალდემ. მთავრობას ჩააბარეს ქვეყნის ახალ წესზე ასაშენებლათ და გასანვითარებლათო.

უნდოდა გაეგო საიდუმლოება თუ საიდან მომდინარეობს ასეთი არაჩვეულებრივი ამბები.

ყველაზე მეტად მის გულს ხვდებოდა ნაციონალური საკითხის მოგვარება თვით საქართველოს რესპუბლიკაში შიგ-

ნით, სადაც დაინახა სრული განზორციელება იმ პროგრამული ღონისძიებების, რასაც სოციალდემოკრატია აყენებდა სანამ სახელმწიფოს მმართველათ გახდებოდა.

რასაც ვხედავ და რაც არის, ცხადია წარმოშობილია საქართველოს შინაგანი ცხოვრების არსებულ საფუძველზე. ყველა ეს უნდა შევისწავლო, რომ ნათელი წარმოდგენა მქონდეს ამ ქვეყნის ცხოვრების ისტორიულ მსვლელობაზე.

ამისთვის მას დრო ნაკლები ქონდა: დღე და ღამ სულ გართული იყო შრომის და მომარაგების საქმეებში. ამ სურვილის განხორციელება მას არ დასცალდა.

მოსკოვმა არ მოისურვა მშვიდობიანი თანაარსებობა შეენახა და განემტკიცებინა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სოციალისტურ მთავრობასთან. უხეში ძალით გადასჭრა ქართველი ხალხის არჩეული გზა მისი თავისუფლების, მისი ცხოვრების და შრომის წესრიგის აწყობის.

საქართველო დაეცა მოსკოვის ხმალ ქვეშ. მთავრობა წამოვიდა უცხოეთში, რომ აქედან დაეხმაროს თავის ერს დაკარგულ თავისუფლების აღდგენაში. მთავრობას თან გამოყვა ზოგიერთი თანამშრომლები და მათ შორის ილია გოლდმანიც.

დანაღვლიანებული, გულდაწყვეტილი მოდის ევროპაში და თან მოაქვს რაც მან განიცადა და შეიძინა დამოუკიდებელ საქართველოს სამი წლის თავისუფლების დროს. გამოიხიზნა როგორც საქართველოს მოქალაქე და მისი 26 მაისის დროშის გულწრფელი დამცველი და მოტრფიალე. სამი წელიწადი ის ამ დროშას ემსახურა საქართველოში და 43 წელიწადი უცხოეთში, საქართველოს სოციალ-დემოკრატ. მ. პარტიის დანაოე ქორდანიას უცხოეთში მყოფ მთავრობის მანდატით. მთელი თავისი ოჯახიც ჩააყენა ჩვენი ქვეყნის სამსახურში.

ამა წლის იანვარში სიკვდილმა მოსტაცა მას მისი ერთგული მეუღლე პოლინა ვესენა. ამ მწუხარებით გულდათუთქული, ავადმყოფი, ღონე მიხდილი. მაინც არ ივიწყებს ქართველი ერის სადღესასწაულო დღეს—26 მაისის და ქართველი პატრიოტების მიერ ნიუიორკში გამართულ კრებაზე ტრიბუნიდან ამხელს მოსკოვის მთავრობის ვერაგობას—საქართველოს ერისადმი ჩადენილ ჯალათობას. გრძობების ღელვამ, გულის ფორიაქმა დაასუსტა იგი. ვედარ შესძლო და ექთავუქბინა თავის გრძობიერი სიტყვა და 26 მაისის დროშის წინ მის სამსახურშივე დალია სული.

საქართველომ დაკარგა ერთი საუკეთესო, დაუღალავი და დაუსტრომელი მისი თავისუფლების დამცველი.

გ. ერმაგ.

ქ-ნ ოლია გეგეჯორის ხსოვნას.

მუდამ და განსაკუთრებით კი ამ საუკუნის დასაწყისში ქართველ ქალისათვის, ქართველ მანდილოსანისათვის ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწის მეუღლეობა, მისი მეგობრობა თუ სასახელო იყო. ეს გარემოება მათ აკისრებდა დიდ და მძიმე მოვალეობის შესრულებასაც.

და ეს მოვალეობა ქალბატონ ოლიამ ორმოცდა ათი წლის განმავლობაში პირნათლად და სასახელოდ შეასრულა.

განსვენებული ეგგენი, კიდევ ახალგაზრდა იყო, როდესაც რუსეთის საზოგადოებრივ ფართო ასპარეზზე, სახელ-მოხვეჭილი, რუსულ რევოლიუციონერთა მეთაურობაში თვალსაჩინო ადგილი ეკავა, რაც შეუძლებლად ხდიდა პირად ბედნიერებას, ოჯახურ მყუდროების ხანგრძლივად შენახვას. და თუ ეგგენი გეგეჯორმა ორმოცდა ათი წლის განმავლობაში ეგრე ენერგიულად ემსახურა თავის პოლიტიკურ იდეალების განხორციელების საქმეს, ავიდა მართველობის მწვერვალებზე, ეს მან შესძლო თავის მეუღლეზე დაყრდნობით, მისი მხურვალე თანაგრძნობით და სიყვარულის წყალობით.

ქალბატონი ოლია ქართულ ფართო საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოვიდა მაშინ, როდესაც ეგგენის დაეკისრა აქლად აღდგენილ ქართულ სახელმწიფოს დაცვა, უცხოეთის წინაშე. 1918 წლიდან სიკვდილამდე ეგგენის ამ დავალებისაგან ხელი არ აუღია და მთელი ამ ხნის განმავლობაში მისი მეუღლე მას გვერდით ედგა, მას ამხნეებდა, ამაგრებდა.

ეს სიყვარული და თანაგრძნობა, ქართული ოჯახის სიბოლო, სიმშვიდე ერთი ორად სკირდებოდა მათ გადმოხვეჭილობის ხანაში.

ყველამ იცის ის, რომ ჩვენს პრეზიდენტ ნოე ჟორდანიასთან ერთად შემუშავებულ და მიღებულ გადაწყვეტილებათა შემსრულებელი საგარეო სფეროში იყო განსვენებული ეგგენი.

მას სკირდებოდა გავლენიან უცხოელების, მოკავშირე ერების წარმომადგენლების თავის ოჯახში მიღება, მათთან კარგი ურთიერთობის დამყარება და თუ მას, ეგგენის საამისო სათანადო მომზადება, გამოცდილება ქონდა და თან გააჩნდა ბუნებრივი მიმზვიდველობა, ქალბატონ ოლიას სტუმარ-მოყვარეობამ. ქართველ მანდილოსნის კეთილშობილ თვისებებმა არა ნაკლები როლი ითამაშეს იმაში, რომ ეგგენი გეგეჯორი ვახდა ქართველთა უდავო წარმომადგენელათ.

ცამეტი წლის წინ განსვენებულ ეგგენის ისევ წილად ხვდა დიდი სპასუხისმგებლო დავალების შესრულება. მან შესძლო რუსეთში მომწყვდეულ ერების წარმომადგენელ ორგანიზაციების ერთ პოლიტიკურ ორგანოში გაერთიანება და განხიდა მათი პორტ-პართლი ძლიერ ამერიკის წინაშე. ამას წინ

უძლოდა თვით ქართულ პოლიტიკურ ორგანიზაციათა უმრავლესობის გაერთიანება ქართულ ეროვნულ საბჭოში. ეს ორი პოლიტიკური ოპერაცია ამათ ბინაში მოხდა. განსვენებული ოლია ახლო იცნობდა ამ საქმეების ვითარებას; ამ დროს მას მეტი ჯაფა და ტანჯვა გადახდა, უკვე დაავადმყოფებულ ევგენის ხშირი მგზავრობის გამო.

მაგრამ ის დილით ძლიერ ადრე თუ საღამოს დაგვიანებით ყველას ღიმილით იღებდა და მუდამ თავაზიან დიასახლისის რაღს ასრულებდა. მე პირადად, პატივი მქონდა განსვენებულ ევგენისთან ახლო მეთანამშრომლა, მაგრამ ხშირად მის აზრს, მის შეხედულებას ამა თუ იმ მოვლენაზე და პირზე, მე ქ-ნ ოლიასაგან ვტყობილობდი, რაც იმას გულისხმობს, რომ მათ შორის იყო სრული ნდობა და მჭიდრო თბილი გრძნობით გამსუვალული მეგობრული ურთიერთობა.

ქალბატონმა ოლიამ უჩინარი, მაგრამ დიდი სამსახური გაუწია საქართველოს უფლებათა და მისი თავისუფლებისათვის მებრძოლთა ბანაკს, ამიტომ ჩვენ პატივისცემით ქედს ვიხრით მისი ხსოვნის წინაშე. ეს დამსახურებაც რომ არ მიუძღოდეს მას, ქართველების სათვისტომო უნდა იყოს მისი დიდად მადლიერი მარტო იმისათვის, რომ ქ-ნ ოლიამ გადმოხვეწილობის მძიმე პირობებში გაზარდა სამი ქართველი ქალიშვილი, სამი ქართველი მანდილოსანი, რომლებსაც მშობლების პატივისცემის გარდა, ასწავლა სამშობლოს ერთგულება, გაპირვებაში მყოფ თავის მოძმის სიყვარული.

ნ. ჟრუჟაძე.

ქ-ნ ოლია გეგეჭკორის დასაფლავება.

ქალბატონი ოლია გარდაიცვალა პარიზში 10 სექტემბერს. დასაფლავებულ იქნა ს. ლევილის ძმათა სასაფლავზე 14 სექტემბერს, რომელსაც დაესწრო მრავალრიცხოვანი ქართველი და ფრანგი საზოგადოება.

კუბო შეამკეს ცოცხალი ყვავილების გვირგვინებით:

პარიზის სათვისტომო, სოშოს სათვისტომო, პარიზის და სოშოს ს.-დემ. ორგანიზაციები, სოსიეტე ფუაიე «ჟეოგრაფიკი», ლევილში მცხოვრები ქართველები, შვილები, შვილის შვილები და სიძეები, გრ. გვეტაძის ოჯახი. იყო აგრეთვე მრავალი თაიგულები.

უცნობისგან ინგლისურ ენაზე წარწერით ევგენის სახელზე:

«ევგენი გეგეჭკორს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ფუძემდებელს».

შვილებმა მიიღეს დეპეშები: ელ. პატარიძე, ნ. ჯაყელი, არტისტ აზნაურის ოჯახი. ასათიანის ოჯახი, ქალბატონი კედია, შ. ქურციკიძე, აბონდანის ქართველები.

ბელგიიდან: დე პოერტ, ბერეკაშვილის ოჯახი, ბაბანასიანი.

ინგლისიდან: დ. ვანაძე, ქუთათელაძე, კობიაშვილი, დზი-
ევულსკ. ბოკერია.

მიუნხენიდან: რადიოს ქართული რედაქცია, უ, და ა. ნი
კურაძე.

ისპანიიდან: ნიკოლაესკო-ბერიძე.

წერილები:

შვეიცარიიდან: ჟან-მარტენის ქვრივი, კ. ჩხენკელი «ამი
რანის» გამომცემლობა, ლეა ფლური.

არგენტინიდან: აკაკი პაპავა.

გერმანიიდან: დ. ურატაძე.

ბელგიიდან: დე მუნია, დე პოერქის ოჯახი.

ინგლისიდან: პოლკოვნიკი ა. ყიფიანი.

საფრანგეთიდან: სენატორი მ. მუტე, ქ-ნი ვესტინეფ, ილ-
სალუქვაძე, კ. გუნია—ს.-დ. ორგანიზაციის სახელით. ლეპაუ
ყ. არპაქონის კომისარი, ზიზი გოგოლაშვილი. ს. კარგარეთე-
ლი, ექ. ავაკიანი, მ. ლივიან, ექ. ე. გერინო, ექ. ქორჟოლიანი,
მ. ობრი, ლ. ელიგულაშვილი, ა. ასათიანი—ფ. რუსელ, მ. ბე-
რიშვილი, ე. მაჭავარიანი, ივ. და კლ. ბერო, კლ. კემულარია,
ჯაბადარი, ე. სუსულ, საბანაძე, ღამბაშიძე, დ. ყურულაშვი-
ლი, ნ. ურუშაძე, ქ-ნი ანდრე მარკეს ქვრივი.

მიუნხენის ქართველთა სათვისტომოს თავმჯდომარე ნ.
ნაკაშიძე.

სასაფლაოზე სიტყვები წარმოსთქვეს: საფრანგეთის ქარ-
თველთა სათვისტომოს თავმჯდომარემ ლ. ზურაბიშვილმა,
და პარიზის ს.-დემ. ორგანიზაციის სახელით ვ. ჩუბინიძემ.

მარგალიტა წულაძე.

ძნელი იყო პირველ ხანად ქართველ ემიგრაციისათვის
უცხო—უცნობ ქვეყანაში, ევროპის დიდ ქალაქებში ცხოვრე-
ბის მოწყობა; უფრო კი ძნელი—ოჯახის პატრონთათვის—
ლუკმა პურისათვის ზრუნვა, დაკარგულ სამშობლოზე მუდ-
მივ ფიქრი და წუხილი თხოულობდა დიდ გამძლეობას, რომ
აქაურ ცხოვრების მღელვარე მორევს არ შთაენთქა

უნდა სთქვას კაცმა, რომ ქართველობა მალე შეეწყო და
შეეგუა მისთვის უცნობ, შეუჩვეველ შრომის ფორმებს, ყო-
ველგვარი დაბრკალებანი სძლია, თავი გაართო და ჩადგა
აქაურ ცხოვრების რიტმში, ბევრმა თვალსაჩინო ადგილიც
მოიპოვა. ქართველ ოჯახებში უმაგალითო სულიერი სიმა-

გრე, სიმხნევე და ენერჯია გამტკიცდა, რაც ქართველი ქალების კულტურულ სიმაღლეს და სულიერ სიძლიერეს მიეწერება. ამით რიგებში იყო ჩვენი მარგალიტა წულაძეც, რომელმაც ხელობაშიაც ფენომალური ნიჭი და ენერჯია გამოიჩინა. პარიზი რომელიც გათქმულია მთელ დედამიწის ზურგზე ქალთა ტანსაცმელის დამზადების ხელოსნობაში, პარიზი რომელიც ამ დარგში პირველ მაგალითს აძლევს ყველა ევროპიულ ქალაქებს ახალ-ახალი სანიმუშო მოდელებით, აქ რომ გურულმა ქალმა მოიპოვოს ადგილი და პარიზელ ქალთა საზოგადოების გემოვნება დააკმაყოფილოს, რაღაც ჯადოსნური ხელის და გემოვნების პატრონი უნდა იყოს.

მარგალიტამ თავისი მუყაითი გამრჯელობით, გონიერით, ნიჭიერით და უნარიანი შრომით ოჯახი გადაარჩინა, შეინახა მთელი ხუთი სული, ბავშვები დაზარდა, მიაღებინა საშუალო და უმაღლესი სწავლა; ქმარი მატერიალურად უზრუნველყო და მისცა საშუალება თავისი წვლილი შეეტანა ემიგრაციის პოლიტიკურ საქმიანობაში, სამშობლოს დაკარგულ უფლების აღსადგენათ.

მეტად სამწუხაროა, რომ სწორეთ მაშინ, როდესაც ოჯახის ცხოვრება ეკონომიურ საფუძველზე დაყენა, ნემსით, ღამის თევით, უზომო შრომით აღზრდილი შვილების სიკეთე და ბედნიერება უნდა ენახა, მოხუცების დროს დამტკბარიყო მათი ცქერით, აი ამ დროს უღმობელმა, დაუნდობელმა სიკვდილმა მოსტაცა იგი თავის საყვარელ ქმარ-შვილს და ყველა ობლათ დატოვა.

წყნარო, ყველასათვის კეთილო და სათნო, საყვარელო ადამიანო, ჩვენ იმას ვდარდობთ, რომ შენთან ერთად გვინდოდა გვენახა და ვერ ვიხილეთ თავისუფლება ჩვენი სბმშობლ ოქვეყნის, რომლის მოგონება შენ სიამოვნების და სიტკბოების გრძნობებს გიღვიქებდა. მისდამი ტრფობის ოცნებაში, რომ ეხვეოდით.

გ. ვრძაძე.

მარგალიტა წულაძის ჯანდაცვალება.

ამა წლის 5 ოქტომბერს, გულის ავადმყოფობით გარდაიცვალა ქ-ნი მარგალიტა წულაძე, რომელიც დასაფლავებული იქნა ს. ლევილში ძმათა სასაფლაოზე. დასაფლავებას დაესწრო მრავალრიცხოვანი ქართული საზოგადოება.

პარტიის საზღვარგარეთელი ბიურო და «ჩე. დრ.» რედაქცია გულწრფელ თანაგრძნობას უცხადებს ამხ. ვ. წულაძეს, მის შვილებსა და შვილიშვილებს მათთვის უძვირფასეს ადამიანის დაკარგვის გამო.

შოთა ნიკოლაძე.

ამა წლის 24 ივლისს, პარიზში მოულოდნელად გარდაიცვალა ყოფილი იუნკერი შოთა ნიკოლაძე.

ყველა ჩვენთაგანისთვის შოთა იყო ძვირფასი მეგობარი, მისი მიმზიდველი პიროვნება. ახალგაზრდული სულის აღფთოვანება—ყველა ჩვენთაგანს აჯადოებდა. ნიბლავდა და იპყრობდა. ხშირია ცხოვრებაში ადამიანი როზლის თვისებები გვიპყრობენ, მაგრამ ყოველთვის ვერ ვხსნით ამ მიმზიდველობას. ხალხ როცა ღრმათ შევიცნობთ, შევისწავლით და მისი ყოველდღიურ ცხოვრების სინამდვილეში ჩავიხედავთ, დავრწმუნდებით, რომ მეგობრობა მართლაც არსებობს, მხოლოდ მას უნდა მოვლა, ფაქიზათ მოპყრობა, მის აუცილებელ მოთხოვნილებათ აღიარება და წრფელი გულით ამ გრინობის გასაზიარებლად ყველა ღირსეულ ადამიანისთვის ხელის გაწვდომა... შოთა ნიკოლაძე თვით იყო დატვირთული მეგობრული და კეთილშობილური გრძობებით და იგი ადვილად პოულობდა მის გარშემო მყოფთაგან სამაგიერო გამოძახილს. იგი ყველას უყვარდა, ყველა მას პატივს სცემდა.

მეორე მისი ცხოვრების მამოძრავებელი გრძობა იყო უსაზღვრო სიყვარული საკუთარ სამშობლოსი და ქართველ ადამიანის მიმართ—რაც მის მთელ არსებაში იყო გამჯდარი—და უფრო გაღვივდა ექ. ვახტანგ ლამბაშიძის ოჯახთან დაკავშირებით...

შოთა იმ თაობის წარმომადგენელი იყო რომელსაც წილად ხვდა იარაღით ხელში სამშობლოსათვის ბრძოლა და შემდეგ კი გადახვეწილობა.

თავისუფალ საქართველოს იუნკერთა შორის შოთა ნიკოლაძეს საპატიო ადგილი ეკავა, როგორც თბილისის სკოლაში, ისე ბრძოლის ველზე და ბოლოს უცხოეთში, სადაც სამშობლოს თავისუფლებისთვის ბრძოლაზე მას ხელი არასდროს, არ აუღია...

შოთა ბუნებით იყო დაჯილდოვებული იმ იშვიათი თვისებით, რომელიც მას უადვილებდა საზოგადო საქმისთვის ეზრუნა, ყველა ქართველებს შორის კავშირი გაეზა, მისადგომი გზა გამოენახა და საერთო თბილი დამოკიდებულება დაემყარებია.

მუდამ მომღიმარი, მუდამ ხელგაშლილი და მუდამ სხვისთვის გულშემატიკიარი, შოთა იყო ყოველი წვეულების და სუფრის გამაცოცხლებელი და იერის მიმცემი

მისი დაუღალავი შრომა «მხედარი»-ს გამოსაცემად, გაუწყვეტელი მზრუნველობა «შეგარდენზე», ყოფილ მხედართა კავშირზე» და ქართველ ბავშვებისათვის დედა ენის და ქართული სიმღერების სასწავლებლად.

მისი თავდაუზოგავი და უანგარო მუშაობა, სამშობლო.

სადმი მისი ძლიერი და ერთგული სიყვარულის გამოხატულება იყო, რომელიც მის გულში უკანასკნელ წუთამდე ღვივოდა და მას აიმედოვნებდა.

როგორც ჩვენმა მხცოვან მთავარსარდალმა უთხრა მის მეგობრებს: «შოთა ერთი იყო!» და, მართლაც ჩვენს კოლონიაში და ჩვენს მეგობრებში, არავინ მეგულებდა, რომ შოთას მაგივრობა გასწიოს ჩვენს შორის და სამი თაობის მიერ მისებრ ძვირფას მეგობრად იქმნეს მიჩნეული.

უდროოდ და მოულოდნელად ჩვენგან დაშორებულ ძვირფას მეგობარს და ღირსეულ ქართველს, მის ოჯახთან ერთად ვგლოვობთ ყველა ქართველები და მრავალი უცხოელი მეგობრები.

ინებოს უფალმა, რომ ყოველ ქართველს ასე პირნათლად შეესრულებინოს თავისი მოვალეობა სამშობლოს და ერის წინაშე!

ნახვამდის ძმაო შოთა, საუკუნოდ იყოს სსენება შენი, ვერ გელირსა გეხილა განთავისუფლებული შენი სამშობლო, მაგრამ გრწამდეს რომ ქართველი ერი, ადრე თუ გვიან, კვლავ დალენავს მონობის ჯაჭვებს.

ნ. ნაზმელი.

რ მ ბ ი რ ტ შ უ შ ა ნ ი .

ამაწლის 7 სექტემბერს გარდაიცვალა საფრანგეთის ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწე რობერტ შუშანი. მისმა დაკარგვამ ფართო მწუხარება გამოიწვია ევროპის ქვეყნების პოლიტიკურ წრეებში. იგი ყველგან უდიდესი პატივისცემით სარგებლობდა და სამართლიანათ დაიმსახურა «ევროპის მამის» სახელი, — როგორც ევროპის ერთა პოლიტიკური გაერთიანების ერთი უმთავრეს ფუძემდებელთაგანმა.

ღრმა კულტურის მქონე ადამიანი — იგი იყო ჩაგრულ ერთა მოამაგე და დამცველი.

ჩვენი ეროვნული დღესასწაულის 26 მაისის დღეობაზე, — ჩვენი მიმარვისთანავე მან, მიიღო თავის თავზე საპატიო თავმჯდომარეობა, მწუხარება გამოსთქვა, რომ ავადმყოფობის გამო ვერ დაესწრებოდა დღესასწაულს, ამით მან უკანასკნელად დაავიშტკიცა ჩაგრულთა მიმართ თავისი ღრმა თანაგრძნობა.

მადლიერი ქართველობის სახელით, მის ახლო თანამშრომლებს და მის კაბინეტის უმფროს — თანაგრძნობის დეპეშა გაუუზავნა საფრანგეთში მყოფ ქართველთა სათვისტომოს თავმჯდომარემ ბ ნ ლ. ზურაბიშვილმა.

26 მაისი პარიზის ქართულ სათვისტომოში.

ქართველი ერის, ეროვნული დღესასწაული 26 მაისი, წელს ჩატარებული იქნა პარიზის მეთოთხმეტე უბნის სადღესასწაულო დარბაზში.

დანიშნულ დროსთვის დარბაზი, რომელიც მორთული იყო სამფეროვანი დროშებით და ეროვნული ემბლემით, სტუმრებით და პარიზში მცხოვრებ ქართველებით გაივსო.

ზეიმი გახსნილად გამოაცხადა პარიზის სათვისტომოს თავმჯდომარემ ბატ. ლ. ზურაბიშვილმა, რის შემდეგ ბატ. ალ. ნაკაიძის ხელმძღვანელობით არსებულმა მომღერალთა გუნდმა შეასრულა ეროვნული ჰიმნი «დიდება» და ჩვენი მეორე სამშობლოს ნაციონალური ჰიმნი «მარსელიეზა», ფრანგულ ენაზე.

ზეიმის საპატიო თავმჯდომარედ სათვისტომომოს გამგეობის მიერ მოწვეული იყო აწ განსვენებული, საფრანგეთის პოლიტიკური მოღვაწე და, რამდენჯერმე მთავრობის თავმჯდომარე რობერტ შუმანი, რომელმაც მძიმე ავადმყდობის გამო ზეიმს ვერ დაესწრო. მაგრამ წაკითხული იქნა მის მიერ გამოგზავნილი მეტად მგრძობიარე მომართვა, რომლის შინაარსმა დამსწრეთა მჭუხარე ტაში გამოიწვია.

ქართულ ენაზე მოხსენება წაკითხა ბატ. გ. წერეთელმა, რომელმაც თავის ვრცელ მოხსენებაში დამსწრეებს მოაგონა საქართველოსა და ქართველი ერის ისტორიული და პოლიტიკური მოვლენები.

ფრანგულ ენაზე მოხსენებით გამოვიდა სათვისტომოს თავმჯდომარე ბატ. ლ. ზურაბიშვილი.

საზეიმო სხდომის დასრულების შემდეგ, გაიხსნა არტისტიკული პროგრამა, სადაც მრავლად იქნა წარმოდგენილი, ქართული ცეკვები და სიმღერები, რომლებიც ხელმძღვანელობას შინაარსიანად და მოხდენილად შეუტრჩევია.

მადლობა ბ-ნ შ. აბაშიძეს, რომლის ხელმძღვანელობით ჩატარებულმა ცეკვებმა სტუმრების აღფრთოვანება გამოიწვია.

აღსანიშნავია, რომ ზეიმზე მრავალრიცხოვნად იყო წარმოდგენილი აღმოსავლეთ ევროპის დაპყრობილ ერთა დღე-გაციები, რომლებმაც ჩვენსავით სიძარტლის საქმბრად თავი შეაფარა თავისუფლების მოყვარე ფრანგ ერს.

ზეიმი გაგრძელდა დილამდე, რომელიც მიმდინარეობდა ტრადიციული სადილით და ევროპიული ცეკვებით.

მადლობა ქართულ სათვისტომოს გამგეობას, რომ ქართველი ერის ბრძოლისა და გამარჯვების დღესასწაულს 26 მაისის ყოველწლიურად ახალ და ახალ ენერგიით აწყობს, რაც 26 მაისის იდეალების განხორციელებას ემსახურება.

მ. ბ—ლი.

პ. სარჯველაძის მოხსენება.

ამა წლის 9 ივნისს პ. სარჯველაძემ, ქართულ საზოგადოების წინაშე წაიკითხა მოხსენება შემდეგ თემაზე: «საბჭოთა საზოგადოების სოციალ-პოლიტიკური ძვრები»... მომხსენებელი შეეზო შემდეგ საკითხებს: 1) პრივილეგიური კლასი. 2) გლეხობა. 3) ახალგაზრდობა. 4) ტექნიკური ინტელიგენცია. 5) შიში და სუბუქი ინდუსტრია. 6) რევოლუცია თუ ევოლუცია. დასკვნების ჯამში მომხსენებელმა გაითვალისწინა ზოგიერთი ახლა და შორეული პერსპექტივები და მასთან დაკავშირებით მცირე ერთათვის საჭირო და სასარგებლო პოზიცია.

მოხსენების შემდეგ იყო შეკითხვები და კამათი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო რამოდენიმე ორატორმა.

დასასრულ ბ-ნ ელ. პატარიძემ, რომელიც თავმჯდომარეობდა კრებას—აღნიშნა მოხსენების ღრმა შინაარსი, და საბჭოთა ცხოვრების საინტერესო ანალიზი და საზოგადოების სახელით მხურვალე მადლობა გადაუხადა მომხსენებელს.

ბ. შ.

ახალი წიგნი.

დაიბეჭდა და გამოვიდა რაჟდენ არსენიძის წიგნი: «განხილვა შეფე ვახტანგ მეექვსის კანონმდებლობისა», რომელიც შეიცავს შემდეგ ნაწილებს.

ნაწილი პირველი: საწყისები ვახტანგის კანონმდებლობისა, სოციალური წყობილება და კანონმდებლობა, დაბალი წოდება და კანონმდებლობა, კერძო უფლებბრივი საწყისი ვახტანგის სამართალში, საზოგადოებრივი საწყისების გააღიერება, კულტურისნობა ვახტანგის კანონმდებლობისა.

ნაწილი მეორე: საქართველოს სოციალური წყობილება მე-17—18 საუკუნეში.

ნაწილი მესამე: ცალკეულ წოდებათა რაობა.

წიგნი, რომელიც შეიცავს 270 გვერდს—საპატიო ადგილს დაიჭერს,—ჩვენს ისტორიულ ლიტერატურაში. ის დიდი შენაძენია ჩვენი ქვეყნის წარსულის სამართლის დადგენისა და გაშუქებისთვის. ამ მეცნიერულ ნაწარმოების სრულ შეფასებას ჩვენი რედაქცია შეეცდება მოახდინოს ქურნალის ერთერთ მომავალ ნომერში.

სასარგებლო სპეცია.

ჩვენმა ამხ. ხარტონ შავიშვილმა გამოსცა ბროშიურა ფრანგულ ენაზე—სადაც მოთავსებულია—ევენვის უნივერსიტეტში—მის მიერვე გაკეთებული მოხსენება: შოთა რუსთაველი და მისი გენიალურ ნაწარმოებზე.—მიძღვნილი 750 წლის აღსანიშნავად. ამ პატარა მაგრამ შესანიშნავად და ლამაზად გამოცემულ ნაწარმოებში—მოთავსებულია ზოგიერთი ცნობები და შესავალი სიტყვა აწ განსვენებულ პროფ. მალშის.

კიტა ჩხენგელის გარდაცვალება.

ჩვენი ჟურნალი უკვე აწყობილი იყო, რომ შვეიცარიიდან (ციურიხიდან) მივიღეთ ფრიად სამწუხარო ამბავი—კიტა ჩხენგელის გარდაცვალების შესახებ.

ნეკროლოგი დაიბეჭდება მომავალ ნომერში.

ძიხეილ ანშეტელი.

გერმანიიდან მივიღეთ ფრიად სამწუხარო ამბავი—პროფ. ძიხეილ ანშეტელის გარდაცვალებისა.

«ჩვ. დრ.»-ის რედაქცია თანაგრძნობას უცხადებს მის ახლობელ მეგობრებს.

ქ-ნ ლიზა გაბაშვილის გარდაცვალება.

ამა წლის ოქტომბრის შუა რიცხვებში პარიზის ბრუსეს საავადმყოფოში გარდაიცვალა ქ-ნი ლიზა გაბაშვილისა.

დასაფლავებულ იქნა პარიზის გარე-უბნის «ბანლიოს» სასაფლაოზე, რომელსაც დაესწრო მრავალრიცხოვანი ქართული საზოგადოება.

«ჩვ. დრ.» რედაქცია თანაგრძნობას უცხადებს მის ქირილსუფლებს.

ნ. ედრმანიას გარდაცვალების 10 წლის თავზე.

ნოე ეორდანიას 10 წლის გარდაცვალების მოსაგონარ სხდომაზე, რომელიც გაიმართა 1963 წ. 24 თებერვალ ს. პოეტ გ. ყიფიანმა წაიკითხა თავისი ლექსი მიძღვნილი პრეზიდენტის ხსოვნის მიმართ, რომელმაც გამოიწვია საერთო აღფრთოვანება. სხდომის ანგარიში—სამწუხაროთ ეს ცნობა გამორჩა—ტეხნიკურ მიზეზის გამო.—რისთვისაც «ჩვ. დრ.» რედაქცია ბოდიშს იხდის ჩვენი პოეტის წინაშე.

ძაიღღობის გამდგნადება.

ვასილ წულაძე შვილებითა და შვილის შვილებით უღრმეს მადლობას უძღვნის ყველა იმ პატივცემულ პირთ, რომელთაც კეთილ იწებეს და თავიანთი პირადი დასწრებით თუ წერილობით მონაწილეობა მიიღეს მათ უზომო უბედურებასა და მწუხარებაში საყვარელი და მათთვის მუდამ დაუგვიწყარი მეუღლის, დედის და ბებუის—მარგალიტას უღრმოთ გარდაცვალების გამო.

«ჩვენი დროების» გამდგვნა შეიძლება შემიძვეძ ძიხაძართნი

M-r Berichvili

16 bis, rue Jules Ferry, Leuville s/orge

(S. et O.) France.

Imprimerie Coopérative Arpajonnaise, Arpajon.